

Tanja
Trška

Raznolikost talijanske tradicije u umanjenom mjerilu

Crteži starih talijanskih majstora iz fundusa Kabineta grafike HAZU
Kabinet grafike Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb
10.3.–10.5.2009.
AUTORICA IZLOŽBE: Margarita Sveštarov Šimat

Još je jedan dio bogatstva fundusa Kabineta grafike Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti predstavljen stručnoj i javnosti na izložbi crteža talijanskih majstora od 16. do 18. stoljeća, koji danas, unatoč svom stranom podrijetlu, čine dio hrvatske likovne baštine. Nepoznati stručnoj i javnosti, osim možda malobrojnim istraživačima kojima su došli pod ruku tijekom kakva istraživanja u Kabinetu grafike, ovdje su po prvi put predstavljeni, sustavno obrađeni i objavljeni odabrani crteži starih talijanskih majstora iz razdoblja visoke renesanse i baroka.

Pregledan postav, u kojemu su crteži predstavljeni kronološki od 16. do 18. stoljeća, organiziran je u dvije izložbene prostorijske Kabineta grafike, gdje ulaskom u prvu pogled najprije pada na najvrjedniji izložak – crtež Jurja Julija Klovića *Judita i Holoferno*, nastao između 1550. i 1560. godine, postavljen odmah nasuprot ulazu u izložbeni prostor. Unutar zadanoga kronološkog slijeda i u skladu s njim, to je djelo dobilo zasluženu pozornost samostalnim postavom na cijelome jednom izložbenom zidu, te kataloškim brojem jedan, istim onim koji – kako se navodi u uvodnom tekstu kataloga, gotovo simbolički – nosi u inventaru Kabineta grafike HAZU. Upravo je taj crtež znamenitog *Schiavonea* važna poveznica cjelokupne izložbe s hrvatskom likovnom baštinom, ali i jedino dosad objavljeno djelo među crtežima predstavljenima na izložbi, među kojima većina potječe iz privatnih zbirki (najvećim dijelom iz zbirke Tiller). Slijede crteži drugih talijanskih

majstora, znanih – od Battiste del Mora, Cesarea Nebbije i Claudija Ridolfija, preko Sebastiana Riccija i Antonija Balestre, do Giovannija Battiste Buratta i Marca Marcole – ali i neznanih, u različitim stadijima dovršenosti, od studija i skica do pripremnih crteža i oglednih primjeraka, među kojima su većini po prvi put pridana imena autora na temelju crtačkog rukopisa i srodnosti s poznatim atribuiranim primjerima iz talijanskih zbirki crteža. Raznolikost crtačkih sredstava kojima su izvedeni izloženi crteži daje uvid u cijeli niz izražajnih mogućnosti i načina oblikovanja, čija slojevitost i složenost u reprodukciji nikada ne može biti vidljiva. Različite namjene crteža otkrivaju se pak pomoćnim sredstvima, kao na skicama za stropne slike ili zidne freske na kojima su ucrtane rasterne mreže ili ovalni okviri koji će označiti rub formata većih dimenzija u budućem slikarskom djelu, ili pak kompozicijskim postavom svećakih likova koji sugerira predložak ili pripremni crtež za buduću oltarnu palu. Svi ti elementi redom stvaraju dojam da je promatrač dobio uvid u aktivnosti slikarske radionice, korak, dva ili više prije nastanka slikarskoga djela. Taj slabo poznati i teško savladivi pripremni dio umjetničke aktivnosti, većinom nepoznat široj javnosti, čini neupitnom potrebu za organizacijom i postavljanjem ove vrste izložbi. Premda raznorodnost crtačkih tradicija, odnosno umjetničkih škola kojima pripadaju crteži predstavljeni na izložbi u Kabinetu grafike – rimske, veronske, vencijske, bolonjske i firentinske – zahtijeva različite pristupe i poznavanje konteksta te

← Neznani majstor (krug Daniela da Volterre), Prizor pod raspelom (Tri Marije pod Križem), druga polovica 16. stoljeća, Kabinet grafike HAZU, Zagreb

komparativnog materijala svake pojedine likovne sredine, heterogeni materijal ovom je prilikom uspješno povezan u koherentnu cjelinu unutar koje je moguće pratiti i stilski razvoj talijanske umjetnosti od visoke renesanse do kasnoga baroka. Istraživanje crteža kao umjetničkog izraza, te posebice njegova atribucija, nije nimalo lak zadatak, posebice kod onih primjeraka koji ne pripadaju kategoriji takozvanog “oglednog crteža”, posljednjeg stadija studije prije izvedbe slikarskoga ili grafičkoga djela. Dovoljno je

sjetiti se slavni bilježnica Jacopa Bellinija u Londonu i Parizu, u kojima se u usporedbi s majstorovim slikarskim djelima, još uvijek vezanima za gotički likovni izraz, u crtačkom mediju otkrivaju neočekivani elementi i naznake renesanse, ne samo u shvaćanju prostora i organizaciji kompozicije nego i u arhitektonskim motivima i oblikovanju forme, gdje je Jacopo Bellini otišao više nego korak dalje u odnosu na svoja slikarska djela. U tom je smislu crtež za umjetnika oduvijek bio izrazito osobno, zahvalno i podatno

sredstvo izražavanja, omogućavajući daleko veću slobodu umjetničkog izraza neovisno o naručitelju, namjeni djela ili njegovu eventualnome budućem smještaju. Ta je crtačka sloboda umjetnika, međutim, otežavajući faktor za povjesničara umjetnosti, posebice kada se radi o pojedinačnim studijama figura, dijelova tijela ili ornamenata, pa izložbe crteža poput ove pružaju iznimnu priliku za upoznavanje crtačkoga rukopisa pojedinih autora. Ovom je izložbom stručnoj i široj javnosti, a posebice italofilima, pružena prilika u vlastitoj sredini i u okviru hrvatske likovne baštine vidjeti svjedočanstva talijanskoga crtačkog umijeća koja često treba tražiti pri inozemnim izložbama i zbirkama.

Velika je vrijednost izložbe i prateći katalog, kruna dugotrajnoga istraživačkog rada. Pregledno organiziran, osim opsežne literature pri kraju sadrži i preglednik vodenih znakova papira na kojem su izvedeni pojedini crteži te iznimno vrijedan i detaljan pojmovnik koji mu daje vrijednost priručnika, odnosno daleko širu uporabu. Iza četrdeset i jedne kataloške jedinice stoji iscrpan istraživački rad, koji se već na prvi pogled ogleda u količini informacija ponuđenih

upravo u kataloškom opisu, od opisa tehnike, dimenzija, navoda svih natpisa, podrijetla crteža – osnovnih elemenata prezentacije umjetničkih djela koji prečesto izostaju u domaćim publikacijama tog tipa. Tekstovi koji prate svaki pojedini crtež uz, naravno, pojedinačni opis *recta* i *versa* ukoliko postoji, jasnom argumentacijom i komparativnim postupcima razjašnjavaju atribucije crteža pojedinim majstorima, upućujući na posebnosti crtačkog rukopisa koji odgovaraju pojedinoj umjetničkoj sredini unutar Apeninskoga poluotoka, te dajući iscrpan opis likovnog konteksta u kojemu je crtež nastao. Zbog svega navedenog katalog, kojemu bi se moglo zamjeriti jedino što reprodukcije djela nisu veće, poštuje i potvrđuje standarde publiciranja umjetničkih djela čijem izložbenom predstavljanju prethodi relevantno istraživanje, pa će nakon što se crteži ponovno vrate u svoje mape u Kabinetu grafike, ostati kao trajan, pisani dokaz o naporu autorice, ali i trajna referencija za kasnije istraživače. Zaista ne preostaje drugo nego čestitati Margariti Sveštarov Šimat na iznimno dobro obavljenom poslu i vrijednom doprinosu proučavanju domaće likovne baštine. ✕